

ILGA JANSONE

LU Latviešu valodas institūts
ilgajan@lza.lv

Priekšvārdi Vidzemes mājvārdos (1826. gada Vidzemes dvēseļu revīzijas materiāli)

1826. gada Vidzemes dvēseļu revīzijas materiāli ir īpaši nozīmīgi mājvārdu un uzvārdu salīdzinošos pētījumos, jo šajos dokumentos pirmoreiz visi iedzīvotāji, ieskaitot zemniekus, fiksēti ar uzvārdiem. Ziņojumā tiks aplūkota viena onīmu grupa – mājvārdi, kuru pamatā ir priekšvārds. No aptuveni 14 500 Vidzemes dvēseļu revīzijas materiālos sastopamajiem uzvārdiem vairāk nekā 1000 ir iespējams saistīt ar kādu no vīriešu vai sieviešu priekšvārdiem.

Priekšvārdu objekta kategorijas maiņa parasti ir saistīta ar gramatizēšanos un toponimizēšanos. 1826. gada mājvārdu sistēmā vērojamas šādas pazīmes:

- 1) priekšvārds saglabā savu gramatisko formu (atbilstoši 19. gs. sākuma rakstības tradīcijām), bet maina objekta kategoriju, piem., mājvārdi *Addam, Bertull, Brentze, Dawid, Guste, Iwann, Jurge, Pawull, Tennis*;
- 2) priekšvārds maina gramatisko formu – gramatizēšanās procesā rodas ar sufiksiem atvasināti mājvārdi, piem., mājvārdi *Anning, Andreen, Anzit, Brentzan, Greetan, Jurren, Mahrtinehn, Mikkelit, Thomen*;
- 3) priekšvārds maina gramatisko formu – gramatizēšanās procesā rodas hipokoristikas, piem., mājvārdi *Jurgutz, Jurka, Jeschka, Janka, Grischka*;
- 4) priekšvārds iekļaujas saliktoņos un vārdkopās, piem., mājvārdi *Melpeter, Mafspeter, Masjahnit, Sillemikel, Leel Iwan, Jahnekaln, Jurring Silling, Marting Silling*;
- 5) rodas divu priekšvārdu kompozīti, piem., mājvārdi *Jurjahn, Jurjan, Jurrjahn, Andrejahn, Mikkeljahren, Peterjahren, Jurbrenze, Andschpeter, Tohmpeter; Ansch Matsch, Anz Albertan, Jeschke Bertul, Jeschke Jahn, Jurrin Jahn jetzt Mattis, Wielum Jurre jetzt Christoph, Wilum Jahn*.

No priekšvārdiem darināto Vidzemes mājvārdu detalizēta izpēte ļaus noteikt priekšvārdu lomu toponimizēšanās, kā arī rast saikni starp onīmu un konkrētas personas priekšvārdu.

Izmantotie avoti

LVVA 199. f., 1. apr. (Vidzemes guberņas dvēseļu revīziju saraksti)